

تأثیر قناعت در استحکام خانواده

لیلا غریبی^۱

چکیده

برای داشتن زندگی پایدار و مستحکم عوامل متعددی وجود دارد که یکی از آنها قناعت است . قناعت به آرامش روحی و روانی همسران کمک می‌کند و در ایجاد روابط سالم و پایدار در خانواده بسیار حائز اهمیت است . هدف این پژوهش ، یافتن راهکار مناسب برای رسیدن به سعادت و آسایش همسران و دستیابی به رضایت و آرامش اعضای خانواده برای داشتن یک زندگی پایدار و مستحکم می‌باشد . روش تحقیق در این پژوهش تحلیلی و وحيانی است . یافته های اصلی این تحقیق ، ضرورت توجه به اهمیت قناعت در زندگی ، عوامل ایجاد و تقویت آن ، راهکارهای دستیابی به قناعت در خانواده و آثار قناعت بر استحکام و پایداری خانواده است.

واژگان کلیدی : قناعت ، استحکام ، خانواده ، رضایت ، آرامش ، همسر ، حرص .

۱- طلبه سطح دو مدرسه علمیه خواهران مهدیه خنداب .

مقدمه

قناعت یکی از ویژگیهای افراد باایمان و از امتیازات انسانهای با فضیلت است . این ویژگی اخلاقی موجب می‌شود انسان به قدر حاجت و ضرورت اکتفا کند و از آنجا که بسیار مورد تأکید اسلام و متون دینی است ضرورت دارد که به این فضیلت دینی پرداخته شود . قناعت از عوامل مهم برای آرامش در زندگی به شمار می‌آید که باعث دوام و پایداری زندگی می‌شود زیرا کسانی که در زندگی قناعت دارند از آسودگی خاطر و رضایت الهی برخوردارند . در نتیجه زندگی مستحکم و بانشاط تری خواهند داشت ، چنین کسانی دارای روحیه ای بالا نسبت به مقدرات عالم هستند و زندگی شان مملو از آرامش و بدون احساس اضطراب نسبت به آینده خواهد بود . ایمان به خدا و اجتناب از حرص از عوامل ایجاد کننده قناعت هستند . براین اساس پرسش اصلی پژوهش این است که قناعت چگونه در استحکام خانواده نقش دارد؟ در مورد این مسئله پژوهش‌های متعددی انجام شده که به چند مورد از آنها اشاره می‌کنیم : کتاب « معرفت اخلاقی » نوشته علی حسین زاده که در این کتاب به اهمیت قناعت و آثار سازنده آن در زندگی اشاره شده است . کتاب « معراج السعادت » نوشته ملا احمد نراقی که در این کتاب به تحصیل قناعت در زندگی و راه معالجه صفت حرص اشاره شده است . مقاله « قناعت و آثار سازنده آن در زندگی » نوشته نعمت الله رادی که به آثار قناعت در زندگی فردی و اجتماعی اشاره کرده است . و مقاله « قناعت ضمانت آرامش و نشاط خانواده » نوشته محمد باقر مشکاتی که در این مقاله به تأثیر قناعت در زندگی پرداخته شده است . وجه تمایز پژوهشهای انجام شده با پژوهش حاضر این است که در پژوهش‌های قبلی در مورد قناعت و عوامل پایداری زندگی به

صورت کلی بحث شده است ، اما مقاله ما براین است که تاثیر قناعت در استحکام خانواده رابه
طریقی خاص مورد بحث و بررسی قرار دهد .

مفهوم شناسی

قناعت دارای یک معنای لغوی و یک معنای اصطلاحی می باشد.

۱-قناعت

مفهوم لغوی

قناعت در لغت به معنای اکتفا کردن به اندک از آنچه موردنیاز است ^۱ و همچنین به معنای
رضایت داشتن به قسمت خود ، صرفه جویی و خرسندی است .^۲

مفهوم اصطلاحی

در اصطلاح علم اخلاق هم به معنای راضی بودن به همان مقداری است که از دنیا نصیب
شخص میشود ، به کم قانع است و از نعمت کم هم سپاسگزاری می کند .^۳ قناعت آن است که
نفس نسبت به امور خوردن ، آشامیدن و پوشیدن سختگیری نکند و هرچیزی را که سدخلل
کند ، رضایت داشته باشد و خود را به زحمت و مشقت نیندازد .^۴ قناعت ضد صفت حرص است
^۵ . امام علی علیه السلام میفرماید : « قناعت جز با نابودی حرص پدید نمی آید . »^۶

۲. استحکام

۱-اصفهانی ، مفردات الفاظ قرآن کریم ، ص ۴۱۳ ، ذیل واژه قنع .

۲- حسین زاده ، معرفت اخلاقی نقش قناعت در بهره مندی از زندگی ، شماره چهارم ، ص ۱۱۶ .

۳- عاملی ، وسائل الشیعه ، ج ۱۵ ، ص ۱۹۴ .

۴- حکیمی ، الحیاه ، ترجمه احمد آرام ، ج ۴ ، ص ۳۷۸ .

۵- نراقی ، جامع السعادات ، ص ۲۱ .

۶- ری شهری ، میزان الحکمه ، ج ۸ ، ص ۲۸۲ .

مفهوم لغوی

استحکام در لغت به معنای استوار شدن ، استواری ، استوار گردیدن ، حصانت و محکمی است .^۱

مفهوم اصطلاحی

استحکام در اصطلاح به معنای استواری و پابرجایی است .^۲

۳. خانواده

مفهوم لغوی

خانواده در لغت به معنای خاندان ، دودمان ، تبار ، اهل خانه و اهل بیت است .^۳

مفهوم اصطلاحی

خانواده از نظر اصطلاحی نهادی است که برپایه ازدواج مرد و زن شکل می‌گیرد و باتولید مثل توسعه می‌یابد . این نهاد اساس سازندگی شخصیت انسان و مهمترین عامل تکامل جامعه و بشر است و از این رو اسلام که برنامه‌ی تکامل انسان است برای تأسیس و تحکیم این نهاد سرنوشت ساز و پیشگیری از فروپاشی آن رهنمودهای بسیار مهمی ارائه کرده است .^۴

اهمیت قناعت در زندگی

اهمیت قناعت در زندگی به حدی است که امام زین العابدین علیه السلام در پاسخ به فردی که از ایشان جویای برترین اعمال شده بود فرمودند : « برترین عمل این است که انسان به آنچه

۱- لغت نامه دهخدا ، ج ادیب ، ص ۲۹۹ .

۲- رسانه های دیجیتال (نشان ملی ثبت) ، دیکشنری آپادیس .

۳- لغت نامه دهخدا ، تاریخ ایران و باستان ، ج ۳ ، ص ۲۶۹۳ .

۴- محمدی ری شهری ، تحکیم خانواده از نگاه قرآن و حدیث ، ترجمه حمیدرضا شیخی ، ص ۱۱ .

دردست او است قانع باشد .^۱ در روایتی دیگر قناعت آنقدر مهم تلقی شده که موجب سعادت در زندگی به حساب آمده است .^۲ این صفت علاوه بر اینکه از صفات برتر اخلاقی محسوب می‌شود ، در ایجاد آرامش واستحکام خانواده از اهمیت خاصی برخوردار است وآثار مهمی دارد . همسران قانع ، خود را با داشته های زندگی منطبق می‌کنند و از آنها لذت می‌برند و احساس رضایت وشادمانی را در خانواده پراکنده می‌کنند .

عوامل ایجاد قناعت در زندگی و تقویت آن

۱-عامل خانوادگی

مهمترین اقدام در این زمینه ، انتخاب همسر قانع و قدرشناس است . انتخاب همسری که در تمام شرایط خصوصاً هنگام تنگدستی ، شریک زندگی خود را درک می‌کند . در ایجاد آرامش هرچه بیشتر زندگی بسیار مؤثر است . گاهی مناسب است که فرد با درک همسر خویش نه تنها درخواستی از او نکند ، بلکه او را در اوج مشکلات زندگی به صبر سفارش نموده و به توکل به خداوند تشویق کند . همسر قانع نه تنها خود با مشکلات کنار آمده و توقعی از همسر خویش ندارد ، بلکه زمینه بروز هر نوع ناراحتی و نگرانی درخصوص معیشت را هم از شریک زندگی خود دور می‌کند .

۲-عامل فردی و شخصیتی

داشتن ویژگی‌های شخصیتی مثبت همانند عزت نفس ، کرامت و بزرگواری از عوامل مهم قناعت در فرد است . هرچه این خصوصیات در فرد بیشتر باشد ، قناعت بیشتری هم خواهد داشت و در زندگی مشترک موفق تر خواهد بود . افراد بزرگوار هرگز به خود اجازه نمی‌دهند که

۱- نوری ، مستدرک الوسائل ، ج ۱۵ ، ص ۲۳۲ .

۲-آمری ، غررالحکم و دررالکلم ، ص ۳۹۱ .

کفایت خواهد کرد و اگر بیش از آن بخواهید ، همه ی آنچه در دنیا است نیز شما را کفایت نخواهد کرد .^۱

۱۸- قناعت ورزی در خانواده و حسرت نخوردن به داشته های دیگران

قانع نبودن به داشته های خویش در زندگی حسرت آور است . اما اگر همسران از داشته های خود ، خوشنود باشند و راضی به رضای خدا باشند ، هم دارای آرامش ، و هم اینکه شکرگزار خداوند خواهند شد . امام باقر علیه السلام فرموده‌اند : « هر که به آنچه خدا روزیش کند قانع باشد ، بی نیازترین مردم است . »^۲

۱۹- قناعت ورزی سرمایه ای بی پایان برای استحکام خانواده

همسران با قناعت ورزی در زندگی از سرمایه ای بهره مند می‌شوند که پایان پذیر نیست . زیرا قناعت سرمایه ای است که هیچگاه تمام نمی‌شود .^۳ پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم می‌فرمایند : « قناعت ساطنتی است که از بین نمی‌رود و مرکب رضایت خداوند است که صاحبش را به خانه خدا سوق می‌دهد ، پس توکل خود را به خدا در آنچه به تو داده نشده نیکو گردان و راضی به آنچه داده شده ای باش و بر آنچه می‌رسد صبر کن ، زیرا علامت محکم بودن و جدی بودن است . »^۴

۱- کلینی ، الکافی ، ج ۲ ، ص ۱۳۹ .

۲- همان ، ص ۱۳۷ .

۳- رادی ، قناعت و آثار آن در زندگی ، ص ۸ .

۴- مصباح الشریعه و مفتاح الحقیقه ، ترجمه و شرح حسن مصطفوی ، ص ۱۲۷ .

۲۰- قناعت ورزی در خانواده و آمادگی برای شرایط بحرانی

قناعت و صرفه‌جویی در مصرف برای ایجاد آمادگی برای مقابله با شرایط بحرانی از دیگر آثار قناعت بر استحکام خانواده است. در واقع قناعت و صرفه‌جویی، راهی درست برای گرفتار نشدن به کمبودها، هنگام پیشامدهای ناگوار و بحرانهای اقتصادی، تحریم‌ها و قحطی‌ها است که خانواده را در این شرایط پایدار نگه می‌دارد.^۱

۱-رادی، قناعت و آثار آن در زندگی، ص ۸.

نتیجه گیری

قناعت ورزی در زندگی همواره مورد تأکید و سفارش ائمه معصومین علیهم السلام بوده است و علاوه بر اینکه از صفات برتر اخلاقی محسوب می شود ، در ایجاد آرامش و استحکام بنیان خانواده اهمیت فراوانی دارد . عوامل مختلفی از جمله عامل خانوادگی ، عامل فردی و شخصیتی ، عامل شناختی یا ایمان به خدا ، عمل صالح ، همت والا و اجتناب از حرص ، در ایجاد قناعت در خانواده نقش دارند و آن را تقویت می کنند . تنظیم بودجه و مدیریت منابع مالی ، آینده نگری ، الگوپذیری ، قدردانی از داشته ها و شکرگزاری و نیز همدلی و حمایت متقابل زوجین ، از جمله راهکارهای دستیابی به قناعت در خانواده محسوب می شود . قناعت در استحکام و پایداری بنیان خانواده آثار بسیار مهمی دارد . از جمله برخورداری همسران از آرامش روان ، احساس رضایت ، خودکفایی ، آسایش و زندگی گوارا . و همینطور پرهیز از برخی رفتارها و عادات ناپسند همانند مقایسه بدبینانه ، اسراف و تبذیر ، تجملات و تشریفات ، چشم و هم چشمی ها و دوری از اختلاف ها و نزاع ها . از دیگر آثار قناعت بر استحکام خانواده ، می توان تسلیم بودن همسران در برابر مقدرات الهی ، شکیبایی آنان در تنگناهای معیشتی ، تقویت ایمان و توکل ، افزایش صمیمیت و محبت بین اعضای خانواده ، تربیت فرزندان صالح ، اعطای بینش و ارائه اطلاعات عمیق درباره پیامدهای حرص و قناعت به همسر ، موعظه و ارشاد به سوی حق با تذکرات مفید ، حسرت نخوردن به داشته های دیگران ، سرمایه ای بی پایان و آمادگی برای شرایط بحرانی را نام برد . بنابراین با توجه به آثار قناعت در استحکام خانواده ، درمی یابیم که قناعت به عنوان یک ارزش اخلاقی مهم در دین اسلام ، نقش بسیار بزرگی در ایجاد آرامش و پایداری خانواده دینی ایفا می کند و خانواده هایی که به این ارزش توجه می کنند از مزایا و برکات آثار آن برخوردار می شوند و یک زندگی پایدار و مستحکمی خواهند داشت .

منابع

*قرآن

*نهج البلاغه

- ۱- اصفهانی ، راغب ، مفردات الفاظ قرآن کریم ، بیروت : دارالقلم ، دمشق : دارالشامیه ، ۱ ، ۱۴۱۲ ه ق .
- ۲- آمری ، ابوالفتح ، غررالحکم و دررالکلم ، قم : دارالکتاب الاسلامیه ، ۱۳۷۸ .
- ۳- پژوهشگران حوزه علوم رفتاری ، قناعت در زندگی مشترک ، قم : انتشارات افرایار ، ۱۴۰۴ ش .
- ۴- حسین زاده ، علی ، معرفت اخلاقی / نقش قناعت در بهره مندی از زندگی ، قم : راسخون ، سال اول ، شماره چهارم ، ۱۳۸۹ ش .
- ۵- حکیمی ، محمد ، الحیاه ، ترجمه احمد آرام ، تهران : دفتر نشر فرهنگی و اسلامی ، ۱۳۸۰ ش .
- ۶- دهخدا ، علی اکبر ، لغت نامه ، تهران : مؤسسه انتشارات و چاپ روزنه ، ۱ ، ۱۳۷۳ - ۱۳۷۲ ش .
- ۷- رادی ، نعمت الله ، قناعت و آثار آن در زندگی ، قم : مرکز پژوهش مؤسسه آوای توحید ، ۱۳۹۹ ش .
- ۸- ری شهری ، محمد ، تحکیم خانواده از نگاه قرآن و حدیث ، ترجمه حمید رضا شیخی ، قم : مؤسسه دارالحدیث ، ۱۳۸۹ ش .

- ۹- ری شهری ، محمد ، **میزان الحکمه** ، قم : دارالحديث ، ۱۳۸۴ ش .
- ۱۰- سعدی ، **بوستان** ، تهران : انتشارات فردوس ، ۱۳۸۸ ش .
- ۱۱- شیخ صدوق ، **خصال** ، ترجمه محمد باقر کمره ای ، تهران : کتابچی ، ۸ ، ۱۳۷۷ ش .
- ۱۲- عاملی ، شیخ حر ، **وسائل الشیعه** ، قم : مؤسسه آل البيت ، ۱۳۱۶ ش .
- ۱۳- کلینی ، محمد ، **کافی** ، قم : مؤسسه علمی فرهنگی دارالحديث ، چاپ اول ، ۱۳۸۷ ش .
- ۱۴- مجلسی ، محمدتقی ، **بحار الانوار** ، قم : اسلامیه ، ۱۳۸۶ ش .
- ۱۵- مشکاتی ، محمد باقر ، **قناعت ضمانت آرامش و نشاط خانواده** ، مشهد : مؤسسه فرهنگی شهر آرا ، ۱۴۰۳ ش .
- ۱۶- **مصباح الشریعه و مفتاح الحقیقه** (منسوب به امام ششم) ، ترجمه و شرح حسن مصطفوی ، تهران : انتشارات انجمن اسلامی حکمت و فلسفه ، ۱۳۶۰ .
- ۱۷- مصطفوی ، حسن ، **التحقیق فی کلمات القرآن الکریم** ، تهران : مرکز نشر آثار علامه مصطفوی ، ۱ ، ۱۳۸۵ .
- ۱۸- معتزلی ، ابی الحدید ، **شرح نهج البلاغه** ، ترجمه غلامرضا لایقی ، تهران : کتاب نیستان ، ۱ ، ۱۳۸۸ .
- ۱۹- نراقی ، ملا احمد ، **معراج السعادات** ، بیروت : اعلمی ، ۱۳۷۱ .
- ۲۰- نیکو سیرت ، جواد ، **خودکفایی اقتصادی از منظر قرآن** ، تهران : انتشارات کیهان ، ۱۳۹۷ .